

Allemannsretten og amatørgeologen:

Hva er lov og hvor går grensene?

av Marianne Reusch, jurist (ph.d.) og spesialist på friluftslivets lover og regler.

Lover om fri ferdsel og aktiviteter i naturen

Allemannsretten gir alle og enhver rett til å ferdes fritt i naturen, uten å måtte spørre noen om tillatelse. Denne hovedregelen står i friluftsloven § 2. Fra dette finnes mange unntak og mer detaljerte regler som spiller inn når man skal ta stilling til hva som er lov og ikke lov i naturen. Spørsmål om hvordan amatørgeologen skal opptre for å utøve sin hobby innenfor lovverkets rammer, berøres også av mineralloven, kulturminneloven, naturmangfoldloven og straffeloven.

Høstingsretten og steinsamlingen – ulovfestet rett

Allemannsretten gjelder ikke bare retten til ferdsel og opphold. Høstingsretten er også en del av allemannsretten. Innen lovens rammer kan man sanke ville vekster, bær og sopp, og ta med seg hjem enkelte naturprodukter som finnes på andres eiendom. Friluftsloven § 5 er her den sentrale regelen. Steinsamling på hobbybasis har lange tradisjoner som en del av høstingsretten i naturen, og antas å være en inkludert del av allemannsretten på sedvanerettslig

grunnlag. Hobbygeologiens viktigste rettsregel er altså uskreven. Den står ikke direkte nedfelt i noen lov, men er indirekte forutsatt i flere lover. Klarest kommer retten til uttrykk i straffeloven § 323 der det presiserer hva som IKKE regnes som tyveri: «Tilegnelse av naturprodukter, herunder stein, kvister, vekster mv., av liten eller ingen økonomisk verdi under utøvelse av lovlig allemannsrett, straffes likevel ikke.»

Hvem eier stein?

Mineralloven regulerer eiendomsretten til steiner, metaller og mineraler som finnes i naturen. Eiendomsretten til mineraler faller i to hovedgrupper og tilhører enten staten eller grunneieren. Statens mineraler omfatter i hovedtrekk metaller med egenvekt på fem gram per kubikkcentimeter eller høyere, blant annet jern, kobber, sølv og gull. Grunneierens eiendomsrett er negativt avgrenset. Det vil si at alle mineraler som ikke eksplisitt tilhører staten, er grunneierens. Det følger av mineralloven § 8 at enhver har rett til å lete etter mineralske forekomster på fremmed grunn. Forutsetningen er at grunneieren varsles, se mineralloven § 10. For å gå en vanlig tur i skogen eller på fjellet trenger man imidlertid ikke varsle grunneieren. Her kan det være en uklar overgang. Lovforarbeidene sier: «Det er vanskelig å si eksakt hvor grensen mellom utøvelse av allemannsretten og leteretten etter mineralloven skal trekkes.» Virkeområdet for mineralloven er nærmere beskrevet i lovens forarbeider:

«En forutsetning for at minerallovens regler skal komme til anvendelse er at

det gjelder leting og undersøkelser med formål å kartlegge mineralske forekomster for eventuell økonomisk utnyttelse. På letestadiet innebærer dette at leter som vil ta med seg enkle håndstykker, for eksempel med samleverdi, ikke faller inn under lovens letebegrep. Leteren må i slike tilfeller bygge på avtale med grunneier, og omfattes ikke av lovens leterett som skal stimulere til økt leting med sikte på utnyttelse av mineralene. Leting etter mineraler i forsknings- og kartleggingsøyemed som kan bidra til bedre ressurskartlegging av løsmasser og berggrunnen vil imidlertid være omfattet av lovens letebegrep, da dette etter departementets oppfatning kan bidra til fremtidig kommersiell utnyttelse av mineralene.»

Retten til hobbybasert steinsamling er altså et unntak fra minerallovens regler om statens og grunneierens eiendomsrett til mineraler. Men det er ikke en del av allemannsretten å ta med seg større objekter, for eksempel en gravstein eller heller til tak eller terrasse.

Friluftslovens hensynsregel

Selv om allemannsretten sikrer at du har lov til å legge ut på tur, og mineralloven ikke hindrer deg i å ta med noen steiner til samlingen, er det likevel ikke fritt frem. Friluftslovens hensynsregel i § 11 angir allemannsrettens yttergrense. Hobbygeologen må også holde seg innen disse rammene:

«Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller på sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt for

ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade. Han plikter å se etter at han ikke etterlater seg stedet i en tilstand som kan virke skjemmende eller føre til skade eller ulempe for noen.»

Utover begrensningene i frilufslovens hensynsregel, finnes det også mer spesifiserte og lokale begrensninger for hobbygeologisk virksomhet.

Kulturminner og verneområder

Steiner kan i noen sammenhenger ha status som kulturminner. Ved slike funn er det ytterligere lovverk hobbygeologen må forholde seg til. Etter kulturminneloven § 4 er en del kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) automatisk fredet. Dette gjelder blant annet steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder, bautasteiner, minnesmerker, steinsetninger og steinlegninger. Løse kulturminner, også steiner, fra denne perioden tilhører staten.

Det samme gjelder mynter fra før år 1615. Kulturminneloven § 12 har regler om statens eiendomsrett til løse kulturminner. Verneområder som er opprettet med hjemmel i naturmangfoldloven kan også ha fredningsbestemmelser som begrenser amatørgeologens handlefrihet. Variasjonene er store, så her må man alltid sette seg inn i vernebestemmelsene for det enkelte området. Et aktuelt eksempel er forskrift om vern av Jomfruland nasjonalpark som ble vedtatt i 2016. Et element i fredningsformålet er å ta vare på "kystlandskapet på land og i sjø, herunder områder med rullestein og strandvoller." Forskriften fastsetter uttrykkelig forbud mot blant annet «uttak av stein og mineraler, graving, sprenging, boring, bryting av stein, mineraler og fossiler m.v»

Hammer, meisel og metallsøker

En ting er å plukke med seg en løs stein man finner på bakken. Men er det lov å bruke verktøy og hjelpemidler? I

Norge er det ikke noe generelt forbud mot å benytte metalldetektor, slik det er i enkelte andre land. Det kan finnes lokale unntak, men det er ikke så vanlig. Tidligere fantes en forskrift forbød bruk av metalldetektor ved Oscars borg festning i Oslofjorden, trolig begrunnet i muligheten for funn av eksplosiver fra krigens dager. Den forskriften er opphevet. I en Høyesterettsdom fra 2017 ble en mann som hadde metalløsning som hobby dømt til 16 dagers ubetinget fengsel fordi han gjennom flere år hadde funnet og beholdt et antall løse kulturminner fra oldtid og middelalder. Det var imidlertid brudd på reglene om automatisk fredede kulturminner, og ikke bruken av metalløkere, som utgjorde det straffbare forholdet.

Graving og fysiske inngrep på andres eiendom er ikke omfattet av allemannsretten. Men her er man i en av jussens mange gråsoner. Man vil for eksempel ikke si det er ulovlig å grave et sandslott på en annens strand, hvis det først er lov å være der. Forsiktig bruk av håndredskap som hammer og meisel vil også være tillatt, forutsatt at man ikke påfører eiendommen skade. Grensen for ulovlig bruk av eiendom reguleres her av straffeloven § 346:

«Med bot straffes den som bruker eller rår over fast eiendom i strid med rettighetene til eieren eller en annen som rettmessig rår over eiendommen, slik at den berettigede påføres tap eller ulempe, eller i strid med dennes uttrykkelige forbud.»

